

Teknolojinin Şekillendirdiği Dünyada Felsefenin İşlevi

Arş. Gör. Murat BAHADIR *

ETÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, I/1, Aralık 2015, Sayfa: 143-154

ÖZET

Bütünleştirici bir eylem olarak değerlendirebileceğimiz felsefenin bireye en önemli katkısı, tarih boyunca çeşitli kültürel unsurlar ve belli amaçlar doğrultusunda şekillendirilen toplumun işleyişinin farkına varabilmesini sağlamaktır. Bu farkındalık da bireyin insan olmanın bir gereği olarak değerlendirdiği koşulların ortaya çıkmasını engelleyen yani bireyi insanlıktan çıkararak sorunlara (sömürgecilik, kapitalizm, yabancılaşma, yalnızlaşma, metalaşma, vb.) çözümler aramasına imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda makalenin amacı, modern dünyanın baskın unsuru olarak insan yaşamını şekillendiren teknik imkânlar çağının insana etkisini ve bu etkinin yol açtığı sorunların aşılmasında felsefenin rehberliğinin önemini vurgulamaktır.

Anahtar kelimeler: Felsefe, İnsan, Modern toplum, Teknoloji, Yaşam.

Function of Philosophy in The World Shaped By Technology

ABSTRACT

The most important contribution of philosophy to human beings which can be evaluated as a holistic act is to make them be aware of society's functioning differently. This awareness provides an opportunity to search for solutions to the problems (colonialism, capitalism, alienation, aloneness, commodification, etc.) which prevent the conditions of being a person. In this sense, the purpose of this essay is to put emphasis on the importance

* Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

of guidance of philosophy to overcome the problems and the effect of technical opportunities which form the human life in the sense of a dominant factor in a modern world.

Keywords: *Human, Life, Modern society, Philosophy, Technology.*

Giriş

Tarihsel süreçte her toplumu, her dönemi, her çağı şekillendiren baskın bir kültürel unsur olmuştur. İlkçağda mitoloji zemininde, ortaçağda din zemininde, ortaçağ sonrası sanayi devrimi ile birlikte gelişen süreçte ise bilim ve teknoloji zemininde insanın bir eylemi olarak var olan felsefe, farklı işlevler üstlenmiştir. Ancak tüm bu süreçte felsefenin amacı, bireyin insan olmanın gereklerini yerine getirebileceği adaletli, mutlu, özgür, eşit diğer bir ifade ile yaşanabilir bir dünyayı gerçekleştirmek olmuştur.

Tarih boyunca insan da yaşadığı toplumu şekillendiren unsurlara bağlı olarak farklı konumlara sahip olmuş ve farklı şekillerde algılanmıştır. Bu konum ve algılanmaya bağlı olarak da farklı sorunlar ile yüzleşen insan, amaçladığı iyi hayat doğrultusunda bu sorunları aşma girişiminde bulunmuştur. Bu bağlamda insan, Antikçağda mitolojik unsurların karşısındaki, ortaçağda Hıristiyanlık karşısındaki, Rönesans-Reform ve devamında gelişen akla dayalı pozitivist anlayışın karşısındaki, 18. ve 19. yüzyıldaki gelişen kapitalizm, bilim ve teknoloji karşısındaki konumunu sorgulamıştır.

Bu sorgulama sürecinde Antikçağdan Aydınlanmaya hep baskın bir unsur altında kendisini var edemediğini düşünen insan, mitoloji ve din gibi metafizik unsurları hayatından çıkarma çabası içine girmiş ve gelişen bilim ve teknoloji ile evreni yaratan bir Tanrı düşüncesine karşı ağır eleştiriler yapmıştır (Rousseau, 1989: 16). Bu eleştirilerin sonucu olarak ortaya çıkan boşluğu ise kendisine ait bir güç olarak gördüğü akıl ile doldurmayı planlayan insan, kendisini layık gördüğü ancak alamadığını düşündüğü değeri kendi aklı ile oluşturacağı sistem içerisinde telafi etmek istemiştir. Bunun yanı sıra mitolojinin ve Hıristiyanlığın insanı belirleyici etkisine karşı çıkan insan, ne olması gerektiğine, neye ihtiyacı olması gerektiğine kendisinin karar vermesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak insanların kendi kendilerine üretmiş olduğu bu ihtiyaçlar, bir taraftan kendi boyunlarına bağladıkları bir zincir haline gelirken (Rousseau, 1989: 13-14) diğer taraftan din karşısında insanın kendi aklını ön plana alarak varoluşunu temellendirme çabasına, en sonunda ise teknoloji aracılığı ile üretilen araçların bir parçası haline gelmesi ile son bulmuştur. Böylece dünya, bir taraftan insan nüfusunun giderek arttığı, diğer taraftan aynı oranda insansız(laştığı) bir yaşam alanı haline gelmiştir. Daha açık bir ifade ile nicel olarak artan insanlara karşın insanlığın niteliği azalmıştır.

Günümüz toplumunda yaşanan bu değişimler ile insan, kendi başına bir

değer olmaktan çok pratik kaygılar ile değerlendirilen sıradan bir araç haline gelmiştir. En sonunda teknolojinin vaat ettiği konum ile bulunduğu konum arasındaki uçurumun farkına varan/varabilen insan yeni bir sorgulama süreci içerisine girmiştir. Bu yeni sorgulama sürecinde tartışmaya açılan sorun; yaşamının hemen hemen tüm alanlarını etkisi altına alan teknolojileşmenin bir sonucu olarak insanın düştüğü durum ve bu durum karşısında insanı yeniden tanımlama sorunudur. Modern doğa biliminin kurulması, sanayi devrimi ve kapitalizm'den teknik çağa uzanan bu süreçte bu sorunun ele alınmasının amacı; tekel haline gelmiş güçlerin egemenliğinde parçalanmış doğayı, toplumu ve bunların bir sakini olarak insanın yeniden bütünleştirilmesidir (Soykan, 2001: 11).

Teknolojinin şekillendirdiği günümüz toplumunda insan yaşamı

Tarih boyunca tüm toplumlar mallarını üretmek ve onları gelecek nesillere aktarmak için gerekli olan araçları oluşturabileceği yöntemler geliştirmiştir. Dolayısıyla her toplum, sahip olduğu araçlar ve bu araçların üretim ve kullanım bilgisi bağlamında, toplumun yaşam tarzı ile de doğrudan ilişkili olan bir teknolojiye sahip olmuştur (Haviland vd, 2008: 378). Bu bağlamda insanın genel olarak belli bir amaca ulaşmak için kullandığı araç ve yöntemlerin tümü olarak adlandırılacak teknoloji, doğanın gerçekleştirmediği veya farklı şekilde ve farklı bir zaman diliminde gerçekleştirdiği şeyleri insanın isteği doğrultusunda elde etmek için kullandığı bir denetleme aracı olarak geliştirilmiştir (İnam,1993b: 24). Ancak teknoloji sadece doğayı denetlemek için değil aynı zamanda diğer insanları da denetleme, kontrol altında tutma mekanizması olarak da kullanılmıştır.

Teknoloji, her ne kadar sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan bir kavram olmasına karşılık sanayi devrimi öncesinde kullanılan değirmen, dokuma tezgâhi, çanak-çömlek, seramikler gibi günlük hayatı kolaylaştırma adına kullanılan denetleme ve kontrol etme araçlarıydı. Ancak sanayi öncesi teknoloji diye nitelenen bu araçlar, toplumda öne çıkmak ve göze batmaktan ziyade mevcut iktidarın, inancın, düzenin emrindeydiler. Diğer bir ifade ile sanayi devrimi öncesi teknoloji ve yaşam iç içeydi. Ancak zamanla birey, toplum, devlet olarak yaşamı sürdürmek amacıyla kullanılan teknoloji, ekonomi ağırlıklı, kâr ve verimliliğe önem veren, denetimi arttırmayı amaçlayan, talebi kısırtan, tüketime teşvik eden bir hal almıştır. Bunun sonucu olarak da önceden toplumsal değerlere hizmet eden teknoloji, zamanla her şeyin kendisine göre şekillendiği bir değer/tekel haline gelmiştir (İnam,1993b: 26-28).

Modern doğa biliminin kurulması, sanayi devrimi ve kapitalizm'den bu yana artan mekanik/teknik imkânlar çağında dünya, bu imkânları elinde bulunduran güçlerin elinde tekelleşmiştir. Bu tekelleşme ortamında kendilerini diğer toplumlardan ayrı tutan bu güçler, tekel olmanın vermiş olduğu güven ile her şeyi kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmiş, dahası aynı toplum içinde bulunma-

malarına karşın bu tekelleşmede rol almayan insanlar da bu durumdan nasibini almışlardır. Bu bağlamda türlü teknolojiler ile donatılmış yapılar, çeşitli ulaşım ve iletişim araçları ve bin bir çeşit malzemeler dünyasında yaşayan insan, bu şeyler ile çepeçevre sarmalanmış ve tümüyle onlara bağımlı hale gelmiştir. (Horner ve Westacott, 2013: 105). İnsanın neye ihtiyacı olduğu, ne yapması gerektiği, nasıl bir yaşam biçimine sahip olması gerektiği ve varoluş tarzı da bu tekel güçler tarafından şekillendirilmiştir (Ural, 2010: 81).

İlk zamanlar doğayı kontrol etmenin bir aracı olarak geliştirilen teknoloji, zamanla modern toplumun vazgeçilmez bir aktörü olmuştur (Bakır, 2010: 19-20). Teknik imkânların gelişmeye başladığı ilk zamanlarda üretilen araçlar, insana hizmet etme amacıyla geliştirildiğinden dolayı insan hayatında vazgeçilmez bir konuma yükselmişlerdir. Ancak günümüzde daha çok insan, teknolojinin ürettiği araç ve makinelerle hizmet eder hale gelmiştir. Diğer bir ifade ile insan, makineleri yönetmek yerine makineler insanı yönetmekte ve artık insan, yaşamını kontrol edemez hale gelmiştir. Bu kontrol dışı hayat ile beraber teknoloji kökenli çeşitli engeller ile karşılaşmak zorunda kalan insan, aşırı derecede gerilmiş, öfkelenmiş ve saldırganlaşarak insanlıktan uzaklaşmıştır (Marinoff, 2007: 263).

Bu uzaklaşma ile beraber insan hayatında giderek daha çok yer işgal eden teknolojik araçlar ile birlikte insan, bir taraftan artan bir koşuşturmaya mahkûm olmuş diğer taraftan da çevresi ile olan ilişkileri sorunlu hale gelmiştir. İnsan, düşünen sosyal bir varlık olmaktan çok, makinelerin parçası haline gelerek insani nitelikleri zedelenmiştir. Bunun yanı sıra bu karmaşık ve yoğun hayatta birçok kimliğe bürünmek zorunda kalan insan, sorumluluk ve ilgi alanlarını dengelemeye çalışırken tükenmiş, sebebi keşfedilemeyen kronik sendromlara ve hastalıklara maruz kalmıştır (Marinoff, 2007: 263-265). İlk başlarda fabrikalarda mekanik süreçlerin sebep olduğu komanın yerini, giderek dijitalleşen dünyada daha çok etkiye maruz kalan insan evde, işte, caddede siberetik şekilde tasarlanmış, yarı uyandırılmış hali olarak değerlendirebileceğimiz trans hali almıştır (Marinoff, 2007: 285).

Bu yeni rahatsızlıklar ile bir yandan hastalıklı hale gelen toplumlar diğer yandan teknoloji çağı ile birlikte artan bilgiye dayalı olarak yaygınlaşan iş bölümü ve uzmanlaşma ile birlikte ekonomik açıdan da zenginleşmişlerdir. Ancak toplumlardaki bu teknik ve ekonomik zenginleşme -neredeyse yaşamın her alanının işgal eden- sadece maddi boyutta kalmıştır. Buna karşılık insan olmanın niteliği, dünya toplumlarının birbirine bakışı, aynı toplum içinde yaşayan farklı ırktan insanların bakışı hatta aynı aileden, soydan olan insanların birbirine bakışı bu zenginlikten nasibini almamıştır. Aksine mevcut zenginliklerini de kaybetmişlerdir. Maddi boyutta yaşanan bu gelişme, insanın kendisini, dünyaya anlam vermesini ve yönlendirmesini olumsuz olarak etkilediğinden dolayı gelişmişliğin bir ölçütü

olarak değerlendirmek doğru bir tutum olmayacaktır. Buna rağmen yaşamının neredeyse tüm alanını ele geçiren bu tek boyutlu maddi zenginlik, insanın kendi merkezinden kopmasına, fiziksel varoluşunda baskıya sebep olmasına ve parçalara ayrılmış bir ortamda yaşamak zorunda bırakılmasına karşın bir ölçüt olarak kullanılmaya devam etmektedir. Bunun sonucu olarak da ağırlıklı olarak maddi deneyim yaşamak zorunda kalan insanın deneyimlediği bu dünya, yaşam dünyasından hiçbir şey içermez hale gelmiştir (Gorz, 2007: 117).

Bu yaşam dünyasının acı veren yokluğu içinde insan, teknoloji ile birlikte toplumsallaşmaya ayırdığı süreyi kısaltmıştır. Bununla birlikte gerçek dünya ile sanal dünya arasında sürekli yer değiştiren insanın diğer insanlarla ilişkisi, yüzeysel arkadaşlık ilişkisine indirgenmiştir. Cep telefonu, tablet, kişisel bilgisayar gibi ürünlerin taşınabilir boyutta üretimi ile yaşamın her anında kullanılıyor olması insanları, somut ortak ilgi topluluklarından ziyade sanal ortak ilgi topluluklarında bir araya gelen, gerçek yaşam ve dünyadan ilişkisi kopmuş varlıklar haline getirmiştir. Diğer bir ifade ile sanal olarak kalabalık içinde bulunan insan fiili olarak yalnızlaşmıştır (Haviland vd, 2008: 556). Bu yalnızlık ise uygarlaşmak için sürekli ilerleme amacıyla kullanılan bilim ve teknolojinin eseri olan araçların insan yaşamının her anını işgal eden yapısından kaynaklanmaktadır. Bir taraftan sınırlı ömrünü bilim ve teknolojinin sunmuş olduğu imkânlar ile kolaylaştırma amacıyla olan insan, diğer taraftan da bu araçlara sahip olma adına ailesinden, çevresinden, insanlıktan hatta kendisinden soyutlanmasına neden olan türlü uğraşlar içine girmiştir. Bunun sonucu olarak insanlarda ne içten bir dostluk ne de esaslı bir güven duygusu kalmıştır. Şüphe, korku, soğukluk, çekingenlik, nefret, hıyanet, çekememezlik, iftira, iyi ile kötünün birbirinden ayıramaması gibi birçok olumsuzluk uygarlaşma kisvesi altında ortaya çıkmıştır (Rousseau, 1989: 16-17). Maddi zenginlik deneyiminin dışında kalan gündelik yaşam, birbirinden kopmuş, ölü zamanlara, zaman parçalarına ve rutin faaliyeteler haline gelmiştir. Yaşanan bu parçalanma da duyumlara dayalı, değişken formlu, büyüleyici eğlencelerden oluşan gündelik bir kültüre sebep olmuştur (Gorz, 2007: 118).

Oluşan bu gündelik kültür içinde zarar gören geleneksel kültürel yapı, ahlaki değerler, çevre sorunları, değişen dünyanın dengesi gibi birçok sorun insanlığı tehdit eder hale gelmiştir. Bununla beraber ahlak dışı ve gayrimeşru davranışlarla insanlar, insani ve sosyal özelliklerini zedeleyerek şekil olarak insan ancak içeriği boş ya da başkası tarafından doldurulmuş varlıklar haline gelmişlerdir. Dolayısıyla insan hayatı altüst olmuş ve giderek bütün değerler sarsılmaya başlamıştır. Teknolojideki ilerleme ile gelişen uygarlığın ahlaki ve felsefi bilinç eksikliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu durum modern dünyanın en büyük çelişmesini oluşturmuştur; kendisini geçmiş toplumların en üst formu, uygarlık abidesi olarak görmesine rağmen eleştirmiş olduğu geçmiş toplumların araçlarını kullanarak siyasi farklılıkları gidermeye çalışmak. Bu bağlamda bugün kullanılan atom

bombalarının geçmişte kullanılan çakmaktaşlarının daha teknik ve gelişmiş halinden fazlası değillerdir. Diğer bir ifade ile uygar toplumun çağdaş insanları gurur duyduğu uygarlığına karşın, uygarlık dışı nitelediği toplumların kullandığı silaha başvurmaktadır (Ibáñez, 1998: 21).

Bugünün teknoloji toplumu ile ortaya çıkan bir başka değişim ise tekelleşmenin etkisi ile hiçbir toplumun kendi yerel değerleri üzerinde kurul(a)mamasıdır (Ülken, 1998: 37). Teknolojinin modern toplumu şekillendirme sürecinde eski kültürel unsurlar asıl formları değiştirilerek sürekli olarak kullanılmıştır. Ancak bu süreçte kullanılan kültürel unsurda gerçekleştirilen bu form değişikliği, kültürel unsurun orijinal halinin dışlanmasına dolayısıyla da insanların kendi düşünce, değer ve inançlarını ifade etmek için geliştirmiş oldukları bu kültürel unsurların olduğu gibi kullanımına zarar vermiştir. Bununla beraber kültürel ürünlerin endüstri ortamında üretilen tek tipleşmiş ve yapay ürünler de yerel kültürlerin yozlaşmasına ve yabancılaşmaya neden olmuştur (Mora, 2008). Bu konuda girişimde bulunanlar ise ön yargılı bir şekilde etiketlenip tekellerin kurmuş olduğu dünyada hem olumsuz tepkilere hem de dışlanmalara maruz kalmışlardır.

Bu olumsuz tepki ve dışlanmalar ile birlikte yaşam, sınırların ortadan kalktığı, çevreden alınan etki, öğrenilen bilgi ve düşüncelerin arttığı, uzlaşmadan çok tekdüzeliğin hâkim olduğu bir hal almıştır. Uygarlaşmanın da etkisi ile herkes belli kurallara uymak zorunda bırakılmış ve hiç kimsenin kendisi gibi olmasına imkân verilmemiştir. Bunun sonucu olarak bütün ruhlar aynı kalıptan çıkmış seri üretim nesnelere haline gelmiştir (Rousseau, 1989: 15-16). Tercih etme özgürlüğünden çok zorunluluklar içeren böyle bir yaşama maruz kalan insan, teknolojinin sunmuş olduğu imkânlardan hangisini alıp almayacağını, hangisinin kendisine uygun olup olmayacağını belirleyebilme yetkinliğinden mahrum kalmıştır. Kendini tanımama ve dolayısıyla da ne istediğini belirleyememekten de kaynaklanan bu zorluk, teknolojinin üretmiş olduğu imkânlardan çok El-Kindi'nin "Felsefe, insanın kendisini tanımasıdır..." sözü uyarınca felsefe ile mümkün olacaktır.

Bu bağlamda kendilerine kolay gelen ve emek harcamalarını gerektirmeyen çözümleri çabucak özümsemeye yatkın olan toplumlar ise gerek üretkenlik gerekse yaratıcılık açısından yozlaşmış fiili olarak olmasa da sahip olunan bilinç açısından yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaklardır. Diğer bir ifade ile kendi yaşamına sahip olma adına geliştirdiği teknoloji ile doğayı denetim altına alma girişiminde bulunan insan, üzerinde yaşamış olduğu doğayı kirleterek toplumsal düzenini sarsıntıya, geleceğini ise tehlikeye atmıştır (İnam,1993b: 61).

1960'lı yıllardan itibaren çevreciler tarafından gündeme taşınan bu düşünce sorgulanmaya başlanmıştır. Çevreciler insanın doğayı bencil bir şekilde sömürüp kirletirken aynı zamanda ahlaka aykırı harekette bulunduğu iddia etmişlerdir ve bu bağlamda insanın, kendisinden daha önce belli bir bütünlük ve amaçlar doğ-

rultusunda var olmuş olan çevreyi hangi hakka dayanarak sömürebildiğini sorgulamıştır (Basalla, 2000: 181).

Felsefenin rehberliğinde teknolojinin şekillendirdiği çağı aşma imkânı

Teknolojinin şekillendirdiği toplumda ortaya çıkan bu değişimler, genel olarak toplumun ekonomik düzeyi ile bağlantılı olsa da, bu değişimler gerçekleştirilirken farklı boyutta birtakım faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu boyut bireysel ve toplumsal değerlerdir. Gelişen bilim ve teknolojinin sonucu olarak ortaya çıkan araçlar, aletler, süreçler aynı zamanda bireysel ve toplumsal değerler açısından bir anlam ifade etmelidirler. Diğer bir ifade ile sağlıklı bir teknolojik gelişme için bir takım değerlerin mevcut olması veya oluşturulmuş olması gerekmektedir ki neyin ne zaman ve ne şekilde yapılacağını en uygun bir şekilde tanımlamak mümkün olabilsin. İşte bu noktada bilimsel, teknolojik ve ekonomik yapıdan da önce, bu değişimlere ev sahibi olacak değerlerin taşıyıcısı kültürel yapının ve kültürel hedeflerin önceliğinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda teknolojik ve toplumsal gelişme açısından doğru ve verimli bir davranış içinde olabilmek için en önemli koşul, sahip olunan kültürel donanım seviyesidir. Bununla beraber doğru olanın doğru zamanda yapılabilmesine imkân sağlamak için yani uygun kültürel ortam ve değerler birlikteliği ortaya koyabilmek için, başta felsefe olmak üzere psikoloji, sosyoloji, edebiyat, tarih gibi her türden sosyal bilgilere ihtiyaç vardır (Ural, 2000: 20-21).

Bu bağlamda hayatı teknolojinin üretmiş olduğu araçlara sahip olma ile idame ettirilen bir bütün olarak algılayıp yaşamın manevi yönlerini umursamamak, ihmal veya reddetmek, hayatın insanca yaşanma imkânını tehlikeye sokmaktadır (Marinoff, 2007: 293). Bu yüzden insan olmanın gereklerine imkân sağlayacak manevi çözümlere ihtiyaç vardır. Bir kültür meselesi olarak değerlendirilebilecek bu durum bir bakıma soru sormak ve sorgulamak işidir. Diğer bir ifadeyle, eğer teknolojinin kendisi ve sonuçları sorgulanamıyorsa, onu hazırlayan şartlar dikkate alınmıyorsa, teknoloji üzerinde yorumlar yapılmıyorsa, teknolojinin yönlendirilmesi, iletilmesi ve ondan faydalanılması “metafizik dünya” veya dar anlamda “kültür dünyası” boşluğu nedeniyle sağlıklı bir şekilde gerçekleşemeyecektir. Çünkü teknolojiyi geliştirmek sadece teknolojiye ilişkin yatırımlarla mümkün olmayacaktır. Teknolojiye yatırım aslında önce insana, kültüre, değerlere, sosyal hayata yatırım yapmaktır. Teknoloji karşısında böyle bir yol izlememek teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkan değişimlerin birey için dürtüleri tatmin eden eğlence araçları olarak algılanmasına sebep olacaktır (Ural, 2002: 240-241).

İfade edilen bu olumsuz durumun önüne geçebilmek adına, doğa bilimlerinin ilerlemeye devam edeceği düşünülmeyle beraber bunun nasıl olacağı konusundaki tartışmaların da süreci dikkate alındığında (Horner ve Westacott,

2013: 134), sosyal bilimlere özellikle de felsefeye büyük sorumluluk düşmektedir. Bu bağlamda bilim ve teknolojinin hayat diye sunduğu gerçekliğe sahip olma adına ile kenara atılan düşüncenin, tekrar insanın gündemine alınması gerekmektedir (Değirmencioğlu, 1991: 55-56). Bunun için de sorumluk sahibi bir varlık olarak dert edinilen problemlerin derinlemesine, yaratıcı, kapsayıcı bir bilinç ile ele alınmalıdır (İnam, 1993a: 9). Ancak bu bilincin toplumun belli bir kesimini kapsamaktan ziyade toplumun her sınıfındaki insanın sahip olduğu konuma göre farklı seviyelerde işletilmesi gerekmektedir. Çünkü her ne kadar içinde doğduğumuz toplumda her şeyi hazır bulmuş olsak da bu dünyanın aynı zamanda keşfedilmesi, tanınması ve kavranılması gerekmektedir. Bu bağlamda felsefe, sadece bu dünyanın kavranılmasında değil, aynı zamanda onun kurulmasında, biçimlendirilmesinde ve oluşturulmasında da önemli rol oynayacaktır (Ural, 2002: 239).

İnsan zihni her zaman için kolay yoldan sonuca ulaşmaya dolayısıyla uyumlu olmaya müsait bir yapıdadır. Teknik çağın tekelleşen dünyasında insanın bu yapısı istismar edilmiştir. Bu durumun aşılmasında felsefe; neden, niçin ve nasıl soruları ile araştırma ve sorgulamaya yönelerek bilinci sürekli diri tutan bir etkinlik olması bakımından önemli rol oynayacaktır. Böylece insan, içinde yaşadığı dünya ve kültürünü tahakküm altında kalmaktan korumak için aktif bir felsefi bilinç ile zihnini sürekli uyanık tutabilecektir (İnam, 1994: 7). Bu açıdan bilim ve teknolojinin bir eseri olarak, insanı değersizleştiren bir süreç olarak ortaya çıkan günümüz dünyasının (Gürsoy, 2005: 29) felsefeye duyacağı ihtiyaç gittikçe artmaktadır. Nasıl ki, insanlık tarihinde bilim ve kült seviyesi diğer insanların ortaya koymuş oldukları bilgiler üstüne kuruluyorsa insanın düşünsel açıdan gelişimi, insanın yeni ufuklar açması da ortaya konulan düşünceleri bilmesinden geçmektedir. Bunun gerçekleşmesinde felsefenin önemli bir yeri vardır. Çünkü insanın düşünsel açıdan gelişmesi, mevcut farklı düşünceleri bilmesi ve yorumlamasından geçmektedir. İnsanın bunu öğreneceği önemli bir alan da felsefedir. Bu noktada felsefe, tarih boyunca korsanların hiç ulaşamadığı bir zenginlik, bir ganimet sunar. Bu ganimet; insanlığın mirası olan düşünceler hazinesidir (Ibáñez, 1998: 13).

Bilim ve teknolojideki tekelleşmeye rağmen toplumlar bilim ve teknolojiyi yaşamın efendisi olarak değil, tersine yaşamın hizmetçisi olarak değerlendirmelidir. Eğer bilim ve teknoloji yaşamın biricik aracı olarak ele alınırsa bir araç olmaktan çıkıp yaşamın efendisi haline gelir. Bu bağlamda da günümüz toplumunu şekillendiren teknoloji karşısında sosyal bilimlere özellikle de felsefeye, ortaçağda Hıristiyanlık karşısında olduğu gibi toplumu haklılandırma ve kanıtlama işlevi yüklenmemelidir. Çünkü sosyal bilimler özelde de felsefe, bilime hizmet eden bir araç haline gelirse bilgelik sevgisi olma özelliğini kaybedecektir. Bununla beraber insanın sahip olduğu fiziksel, duyuusal yetileriyle, tutum ve davranışları arasında kendiliğinden uyum yoktur. Söz konusu uyum, insanın her türlü başarıları, bilimsel faaliyetleri de kapsayıcı olmasıyla ancak gerçekleştirilebilir. Bilimin ve

teknolojinin bireysel ve toplumsal değer olarak ifade edilen temele sahip olması gerekliliği de burada ortaya çıkmaktadır. Bu da bilim ve teknolojinin yaşamın hizmetinde kullanılması ve yaşama -felsefe ve sosyal bilimlere- göre yargılanması anlamına gelir (Soykan, 2001: 20). Buradan hareketle ifade edebilir ki her bilimsel ve teknolojik ilerleme, bir dünya görüşüne bağlı olarak ortaya çıkmakta ve aynı zamanda bir dünya görüşünün ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Ancak mevcut olan dünya görüşünü yakalamayı başaramayıp yeni bir dünya görüşü oluşturamayan toplumlar, bu dünya görüşünü tanımlayamadığı ve kavrayamadığı takdirde ne teknolojik gelişime katkıda bulunup, geliştirebilecek ne de teknolojinin imkânlarından yeterince yararlanma veya en azından uygun şartlarda kullanma imkânına sahip olacaktır (Ural, 2002: 240).

Bilimlerin hayatı anlama adına bölük pörçük bakışı, insanın her ne kadar gelişme arzusunu desteklese de, bu gelişme bir takım sorunlara yol açmış ve ciddi duygu yıkımlarına çare olamamıştır. Böyle bir durumda bütünlleştirici ve toparlayıcı bir bakış açısını insan felsefe ile elde edecektir (Solak, 2005: 30). Felsefenin rehberliğini arayan kimselerin ortak kaygısı; iyi olanı bilmek, doğru olanı yapmak ve adil olanı gerçekleştirebilmektir (Marinoff, 2007: 37). Bu noktada felsefenin bu değişimi mümkün kılacak sekiz özelliğinden bahsedebiliriz. Bunlardan ilki iyileştirme yani felsefenin dert edindiği sorunlardan hareketle dile getirdiklerinin insanlığın acılarına çare olmasıdır. İkincisi geliştirme yani felsefenin bütün amacının insanlığın daha iyi bir ortamda yaşamasını imkân sağlayacak gelişimlerin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Üçüncüsü ulaştırma yani insanlığın önünde ulaşılmayı bekleyen daha iyi durumların, sınırsız imkânların var olmasıdır. Dördüncüsü özgürleştirme yani kendimizi sınırlama adına çizmiş olduğumuz sınırların aksine hayatın akıl almaz olasılıklar içermesidir. Beşincisi uyandırma yani geçmişte ne olduğunun veya gelecekte ne olacağından ziyade mevcut yaşantımızdaki gerçekliğin farkına varabilmektir. Altıncısı sorumluluk yani felsefe filozofların kendi sorunlarını çözmekten çok genel olarak toplumun sorunlarını çözmek için kullanılmasıdır. Yedincisi arındırma yani arı bir zihinle düşünmek, konuşmak ve davranmaktır. Sekizincisi ise olmak yani yaşamdan, sorunlardan korkmayıp her koşulda hayatın yaşamaya değer olduğuna inanmaktır (Marinoff, 2007: 5-6).

Teknolojik araçların etkisi ile korkulu bir hal alan yaşam, insanın bozulan yaşamını telafi etmeye yönelik alternatif düşünceler arayışı içerisine girmesine sebep olmuştur. Bu noktada felsefe, insan ediminin, insan olmanın boyutlarını ön plana çıkararak yaşamın güvenli hale gelmesinde insana rehber olmayı vaat etmektedir (Ibáñez, 1998: 19). İnsanın alışılmış kalıpların dışına çıkarak karşı karşıya kaldığı bu sorunlara yaratıcı çözümler bulabilmesi, kapsamı oldukça geniş, tek düzelikten ziyade harika bir çeşitliliğe sahip felsefe ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda insanın geçmişine ait zengin deneyimini gösteren, kendi kaderini çizmesinde yardım eden, çevresine ve olaylara karşı daha duyarlı olmasını sağlayan

felsefe, insan için bir yandan bugününü değerlendirebileceği diğer yandan da geleceğini şekillendirebileceği bir araçtır (Ibáñez, 1998: 22).

Felsefe insana söylenmiş şeyleri söylemekten alıkoyarak özgün olmasını, kendini gerçekleştirmesini ve böylece bireyin daha doğrusu insanlığın yinelenen sorunlarla karşılaşmadan ilerlemesini sağlamaktadır. İnsanlığın ilerlemesi sadece mevcut bilimsel ve teknolojik araçların insan hayatı ile bütünleştirilmesi olarak algılanmamalıdır. Gelişmek, ilerlemek, yeniliklere imza atabilmek için insanın hayal gücünün, yaratıcı düşünme yeteneğinin her alanda gelişmiş olması gerekmektedir. Rüzgârın rotasız gemiyi hiçbir yere götüremeyeceği gibi, düşünülmeden yapılan faaliyetler de insanı hiçbir yere götürmeyecektir. Bundan dolayı teknolojik araçlar ile çevrelenen insanın bu yaşamın üstesinden gelebilmesi için zihin melekelerinin işler olması önemlidir. Bu da felsefe ile mümkün olacaktır (Timuçin, 2000: 19-20). Bu sayede insan düşünsel açıdan gelişmiş, yaşadığı dönemi anlayan, gelişen ve gelişmeye yön verebilen bir varlık haline gelecektir. Bu bağlamda kendi felsefesini, kendi düşünce sistemini oluşturmuş olan toplumlar, dünyada belirli bir etkinlik ve ağırlık kurmuş dünyaya yön veren bir konuma yükselmişlerdir. “Filozofların aydınlatmadığı bir toplum kölelikten kurtulamaz” ilkesi doğrultusunda onca sınıktılı süreçlerden geçip bugünkü konumunu elde eden bu toplumlar, ulaştıkları gelişmişlik seviyesi ile dünyaya bir açıdan örnek bir medeniyet ölçüsü sunarken diğer taraftan kendi bekalarının devamını sağlamak adına diğer toplumların her türlü değerini de kendi çıkarı için kullanmışlardır (Solak, 2005: 16). Ancak burada dikkat edilmesi gereken esas nokta, toplumun kendi bekasını sağlama adına gerçekleştireceği eylemlerin insani kaygıları zedeleyecek nitelikte olmamasıdır. Bunun içinde teknolojinin insan ölçekli hale getirilmesi gerekmektedir (Bakır, 2010: 20).

İnsanların iyiliklerin üretimi için bir araya gelmeyi yeteri kadar öğrenemedikleri çağımızda yaşamın ve yaşamanın kendisi olarak felsefe, kendimize ve başkalarına bakışı, ufuklu bir anlayışı, paylaşımı eğitimde üretmenin yolu ve içeriği dahası birlikteliği sağlayacak anlayışları ve hoşgörüyü var edecek, besleyecek bir damar, değer diye ele alınmalıdır (Tozlu, 2005: 252). Bu bağlamda insani kaygılar güderek planlanacak yaşam, insanın kendi düşüncelerinden, sözcüklerinden ve eylemlerinden yarattığı tarihi ile miras aldığı doğasını uzlaştırıcı nitelikte olması gerekmektedir (Ibáñez, 1998: 22). Bunun yanı sıra felsefe, duygusal ve düşünsel dünyamızı beslemeli, hayatımızın bir parçası haline gelmelidir. Çünkü felsefe ile bireyler başkalarında ziyade kendi düşüncelerini ortaya koyarlar. Kendileri için en iyinin ne olduğunu, neye ihtiyacı olduklarını bilirler ve ona göre davranırlar. Bu bağlamda teknik imkânlar çağında insan olmanın gereklerini yerine getirebilecek bireyler, bir taraftan ne istediğini bilen, varlığını ancak bir toplum içinde sürdürebileceğinin bilincinde olan diğer taraftan ise toplumun birlik beraberliği ve yaşanabilir bir dünya için neler yapılabileceğini sorgulayabilen bireylerdir.

Sonuç

İnsanın gelişen bilim ve teknolojiyi kullanarak oluşturmuş olduğu modern dünya, her ne kadar uygarlık olarak isimlendirse de gerçekte uygar olmaktan ziyade geleneksel diye eleştirilen toplumların sorunlara yol açtığı ileri sürülen araç ve olgularının daha teknik uygulamalarının sergilendiği bir yer haline gelmiştir. Buradan da şu sonuç çıkmaktadır; tarih boyunca insanın karşılaştığı sorunlar, insanın sahip olduğu araç ve teknoloji ile ilişkili olmaktan çok insanın kendisi ve ne kadar insan olabildiği ile ilgilidir.

Modern insan sahip olduğu araçlar, teknoloji, makam vb. her şeyden önce insan olduğunun ve ancak yaşadığı doğa ve çevresindeki insanlar ile birlikte insan olabileceğinin farkında olması gerekmektedir. Eğer insan bu bilinç ile hareket etmezse içinde bulunduğu toplum, Hegel'in köle-efendi diyalogunda dile getirdiği gibi güçlerin denk olmadığı bir köle-efendi ilişkisinin yaşandığı/yaşanacağı yer haline gelecektir. Böyle bir toplumda hem köle hem de toplumun kurucusu olarak algılanan efendi, bir tutsak haline gelecek, insani olarak nitelediğimiz merhamet, acıma, sevgi, hoşgörü, fedakârlık gibi erdemler kaybolmaya yüz tutacaktır. Bu bağlamda insan olmanın giderek niteliksizleştiği modern dünyada yalnızca bilme adına her türlü çıkardan uzak, insan ve doğanın mutlu bir birlikteliğini kurmayı ve insanın kendisini bilmesini sağlamayı amaç edinen/edinecek felsefe, modern dünyaya rehberlik edecektir.

Sonuç olarak insanlık, sadece kendileri için değil aynı zamanda gelecek nesiller için de sürdürülebilir bir yaşam bırakmak istiyorsa, felsefenin rehberliğinde uygar olarak nitelenen dünyanın kültürel değerlerini, teknolojisini, araçlarını ve içinde geliştiği doğayı kullanma bilincini yeniden gözden geçirmelidir. Bunu yaparken de modern toplumun bir değeri haline gelmiş olan tüketim, kişisel çıkar ilkelerinin yerine daha dengeli, toplumsal, çevresel ve insani niteliğe sahip ilkeleri hayata geçirmelidir. Ancak bu yeni ilkeler, insanı diğer insanlardan ve doğadan üstün tutan anlayıştan çok insanları ve doğayı bir bütün olarak gören, hiçbir insan ve toplumu göz ardı etmeyen, sahip olduğu imkânları çıkarı doğrultusunda tekelleştirmeyen bir sorumluluk bilinci ve anlayışı ile oluşturulmalıdır (Haviland vd, 2008: 836-837).

KAYNAKÇA

- BAKIR, Kemal, (2010), “Ekolojik Anarşizm ve Teknolojinin Ahlakiliği: Murray Bookchin”, **Özne**, 13, ss. 13-31.
- BASALLA, George, (2000), **Teknolojinin Evrimi**, 7. Baskı, çev. Cem Soydemir, Ankara: Tübitak Yayınları.
- DEĞİRMENCİOĞLU, M. Çoşkun, (1991), “Felsefenin Düşündürdükleri”, **Felsefe Dünyası Dergisi**, 2, ss. 55-64.
- GORZ, André, (2007), **İktisadi Aklın Eleştirisi**, 2. Baskı, çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GÜRSOY, Kenan, (2005), “Küreselleşme-Evrenselleşme ve Etik”, **Felsefe Dünyası Dergisi**, 2005/1, 41, ss. 29-34.
- HAVILAND, W.A.-H. E. L. PRINS-D. WALRATH- B. MCBRIDE, (2008), **Kültürel Antropoloji**, çev. İ. Deniz Erguvan Sarioğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- HORNER C-E. WESTACOTT, (2013), **Felsefe Aracılığıyla Düşünme**, 3. Baskı, çev. Ahmet Arslan, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- IBÁÑEZ, F. Martí, (1998), **Felsefe Öyküleri**, çev. Hamide Koyukan, Ankara: İmge Kitapevi.
- İNAM, Ahmet, (1994), “İnanmanın Felsefi Boyutları”, **Felsefe Dünyası Dergisi**, 11, ss. 3-10.
- İNAM, Ahmet, (1993a), **Teknoloji Benim Neyim Olur?**, Ankara: Alamluk Yayınları.
- İNAM, Ahmet, (1993b), “Türk Felsefe Düşüncesini Ararken”, **Felsefe Dünyası Dergisi**, 9, ss. 9-12.
- MARINOFF, Lou, (2007), **Felsefe Hayatınızı Nasıl Değiştirir?**, çev. İstem Erdener, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- MORA, Necla, (2008), “Medya ve Kültürel Kimlik”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 5/1.
- ROUSSEAU, J.J, (1989), **İlimler ve Sanatlar Hakkında Nutuk**, çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- SOLAK, Adem, (2005), **Felsefe Yolunda**, Ankara: Hegem & Bilimadamı Yayınları.
- SOYKAN, Ö. Naci, (2001), “İnsanın Dünyadaki Yerinin Yeniden Sorgulanması Üstüne”, **Felsefe Dünyası Dergisi**, 33, ss. 11-23.
- TİMUÇİN, Afşar, (2000), “Felsefe Eğitimi ya da Bilincin Düzenlenmesi”, **Felsefe Logos Dergisi**, 10, ss. 11-21.
- TOZLU, Necmettin, (2005), “Felsefe ve Eğitim”, **Felsefe Yolunda**, ed. Adem SOLAK, Ankara: Hegem & Bilimadamı Yayınları, ss. 247-288.
- URAL, Şafak, (2000), “Teknik, Teknoloji ve Değerler”, **Cumhuriyet Bilim ve Teknik**, 14 Ekim (2.Hafta), ss. 20-21.
- URAL, Şafak, (2002), “Felsefe ve Teknoloji”, **Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi**, 2, ss. 237-247.
- URAL, Şafak, (2010), “Bir Varoluş Biçimi Olarak “Stres” ve Gerçeklik”, **FLSF Dergisi**, 9, ss. 77-85.
- ÜLKEN, H. Ziya, (1998), “Türkiye’nin Modernleşmesi ve Bu hareketin Öncüleri Olan Türk Düşünürleri”, **Felsefe Dünyası Dergisi**, 28, ss. 33-42.